

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ДОКЛАД

СЛЕД БУРЯТА

КАК ДА ВЪЗСТАНОВИМ ПОЛИТИЧЕСКИЯ ДИАЛОГ
И ПОДКРЕПЯЩИЯ ДИСКУРС СРЕЩУ ОНЛАЙН
НАСИЛИЕТО, ОСНОВАНО НА ПОЛА, В БЪЛГАРИЯ

ФОНДАЦИЯ "БЛУЛИНК"
ЮНИ 2020

СЛЕД БУРЯТА

КАК ДА ВЪЗСТАНОВИМ ПОЛИТИЧЕСКИЯ ДИАЛОГ И ПОДКРЕПЯЩИЯ ДИСКУРС СРЕЩУ ОНЛАЙН НАСИЛИЕТО, ОСНОВАНО НА ПОЛА, В БЪЛГАРИЯ

Автори и принос: Николета Даскалова, Светла Енчева, Рада Еленкова, Милена Кадиева, Павел Антонов, Тодор Ялъмов

Научни рецензенти: Никол Шепард, Тигист Хусен, Катерина Фиалова

Координатор на проект: Велина Барова

Изследователският доклад е изготвен като част от проект „След бурята - как да възстановим политическия диалог и подкрепящия дискурс срещу онлайн насиетието, основано на пола, в България“, изпълнен от БлуЛинк в рамките на Мрежата за феминистки изследвания на Интернет (FIRN) към Асоциацията за прогресивни комуникации (АРС), подкрепата на Международния център за изследване на развитието (IDRC).

Изследването имаше за цел да покаже как Интернет технологиите подпомагат или възпират насиетието, основано на пола, в България и как доминиращите антиджендър нагласи могат да бъдат преобърнати с помощта на Интернет комуникациите.

Изследването беше проведено от изследвателски екип от експерти на Фондация „БлуЛинк“, Фондация „Медийна демокрация“, фондация „Джендър алтернативи“ и независими експерти.

фондация
медийна
демокрация

Съдържание

Въведение – 4

Методи за събиране на данни – 5

Полуструктурирани интервюта – 6

Фокус групи – 9

Проследяване на ключови думи и наративи – 11

Анализ на данни за домашното насилие – 12

Аналитична рамка и общи етични съображения – 13

Резултати от изследването – 15

България и онлайн насилието, основано на пола: общ контекст – 15

Ролята на интернет по отношение на насилието, основано на пола: впечатленията на респондентите – 20

Възприятия за (онлайн) насилието, основано на пола – 22

Онлайн преживявания на насилие, основано на пола, сред журналисти, активисти и ЛГБТИ хора в България – 25

Пътят напред: как да се говори за насилието, основано на пола, начини и стратегии за превенция, препоръки – 27

Заклучение – 30

Въведение

През 2018 г. в общественото пространство в България се проведе разгорещена кампания срещу ратифицирането на Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие (известна още като Истанбулска конвенция). В кампанията се включиха парламентарно представени политически формации като националистическата „Обединени патриоти“ от управляващата коалиция и опозиционната Българска социалистическа партия. Политически съветници, неправителствени организации, религиозни и крайно консервативни групи, както и редица медии, допълнително подсилиха агитацията срещу Конвенцията. Това доведе до преобладаващи нагласи в обществото срещу ратифицирането на документа. Бурните публични дебати включваха широкоразпространена дезинформация относно значението на думата „джендър“ – термин, който няма установен еквивалент в българския език¹. В основата на агитацията беше мощен дискурс срещу правата на полова основа и правата на сексуалните малцинства. Мизогинни, хомофобски и трансфобски послания наситиха публичното пространство. В крайна сметка Конституционният съд постанови, че понятията „пол“ (gender) и „идентичност, основана на пола“ (gender identity) са в разрез с българската правна система и че Истанбулската конвенция не съответства на Конституцията².

Интернет изигра ключова роля в развихрянето на антиджендър реакциите. Джендърфобската реч до голяма степен се разгърна в социалните мрежи, най-вече във Фейсбук, както и в някои популярни новинарски сайтове. Последствията имаха двоен отрицателен ефект. Първо, силно се засилиха негативните обществени нагласи срещу правата, свързани с пола. И второ, разпространението на език на омраза само по себе си породило насилие, основано на пола.

Наблюдаваните развития в България до голяма степен потвърдиха механизмите, по които съвременните антиджендър кампании се осъществяват в Европа и в други части на света³. Реакционни групи, сред които консервативни политици, религиозни фундаменталисти и организации в подкрепа на патриархалните ценности, застават срещу това, което наричат

---

¹ За допълнителна информация относно многобройните преводи и други значения на термина „джендър“ на български език, водещи до концептуални обърквания, вижте Славова, К. (2018). Изгубени в превода: джендър разноречията на български. *Социологически проблеми*, 50 (2), 495–514.

² Конституционен съд на Република България, Решение № 13, 27 юли 2018 г. www.constcourt.bg/en/Acts/GetHtmlContent/f278a156-9d25-412d-a064-6ffd6f997310

³ European Parliamentary Forum (2018). *Restoring the Natural Order: The religious extremists' vision to mobilize European societies against human rights on sexuality and reproduction*. Brussels: EPF. Kuhar, R. & Patternote, D. (Eds.) (2017). *Anti-gender Campaigns in Europe: Mobilizing against Equality*. Rowman & Littlefield Publishers; Molyneux, Maxine (2017). The battle over 'gender ideology' Religious conservatives are trying to thwart gender equality in Latin America. *International Politics and Society*. www.ips-journal.eu/regions/latin-america/article/show/the-battle-over-gender-ideology-2472/

„джендър идеология“ с цел да „защитят традиционните роли на мъжете и жените“. Организираните атаки, обикновено с транснационален характер, подкопават равенството между половете, правата на жените и на ЛГБТИ хората. В хода на създаване на паника, основана на страховете за бъдещето на децата и „традиционните семейства“ (или „естествените семейства“), антиджендър движенията упорито разпространяват своите послания чрез медии и онлайн канали⁴. Интернет и най-вече социалните мрежи се оказват особено плодотворни при разпространението на квазинаучна информация, манипулирани данни и скандални истории с цел формиране на нагласи и мобилизиране на хора.

Вземайки тези развития като отправна точка, нашият изследователски проект се фокусира върху ефектите на антиджендър кампанията в България по отношение на насилието, основано на пола. Наблюдаваме, че от 2018 г. застъпничеството и разработването на политики срещу насилието на полова основа са сериозно затруднени. Каква е ролята на интернет в този процес? Изследването цели да отговори на въпросите дали интернет технологиите (включително социалните мрежи и онлайн медиите) улесняват или предотвратяват насилието, основано на пола, в България и как доминиращите нагласи срещу правата, свързани с пола, могат да бъдат обърнати с помощта на интернет комуникацията. Нашата крайна цел е да развием перспектива, която евентуално би могла да възстанови политическия диалог и да изгради подкрепящ дискурс срещу насилието на полова основа.

Методи за събиране на данни

Изследването се основава на комбинация от няколко подхода, които се допълват взаимно и позволяват валидиране на данните.

В първата част на проекта поставихме акцент върху структурните фактори, които влияят върху текущата информираност и говоренето за насилието, основано на пола, в страната. За да анализираме как интернет се свързва с този тип насилие и с отношението към правата, свързани с пола, изследвахме публикации в различни области: законодателство и онлайн регулация; публичен дискурс и реч на омраза; феминизъм и проблеми на пола; политическа среда и граждански активизъм. Прегледът включва литература, публикувана през последното десетилетие (2010–2019 г.), което ни позволи да проследим събитията преди, по време и малко след избухването на дебата около Истанбулската конвенция през 2018 г.⁵ Трябва да се отбележи, че

---

⁴ Кухар, Р., интервюиран от Ш. Даракчи и Т. Коцева (2018). Антиджендър кампаниите, атаката срещу либералните ценности и политиките на страха. *Социологически проблеми*, 50 (2), 736–753.

⁵ Тематичният обхват на публикациите, особено текстовете, посветени на феминисткото движение в страната, обхваща по-голяма времева рамка и проблематизира съответните тенденции от по-ранни десетилетия.

настоящите антиджендър реакции засягат пряко последната вълна от публикации. Някои автори се чувстват задължени да заемат политическа позиция и да защитят ангажираността си с темата в отговор на съществуващия обществен и институционален натиск срещу учени и академични проекти, които се занимават с джендър изследвания. Като цяло критичните текстове, чувствителни към проблематиката на пола, в посочените области са дело на граждански организации и на отделни университетски изследователи.

Въз основа на прегледа на литературата идентифицирахме редица рискови фактори, свързани с въпроса за насилието, основано на пола, и неговите онлайн прояви (виж частта „Резултати от изследването“).

Централната част на проекта беше посветена на събирането на данни чрез качествени методи:

- ***Полуструктурирани интервюта***

Проведохме 20 дълбочинни интервюта с два типа респонденти: хора, които са изправени пред (онлайн) насилие, основано на пола, и лица с висок риск от излагане на такова насилие, от една страна, и консервативно настроени хора със сексистко, хомофобско, трансфобско и т.н. онлайн поведение, от друга. Основната ни целева група бяха първият тип участници. В процеса на подбор на респонденти взехме предвид пресичането на уязвими идентичности, като някои от интервюираните са от сексуални и/или етнически и/или религиозни малцинства. При подбора на участници комбинирахме елементи на целенасочена извадка и на метода на „снежната топка“. Нашата собствена ангажираност с каузи, свързани със защита на правата на жените и ЛГБТИ хората, ни помогна за безопасното установяване на контакт с подходящи участници. Преживените истории и мненията, споделени от респондентите, осигуриха ценна информация по темата.

Що се отнася до втория тип респонденти, свързахме се с лица, които са или лидери на мнение, разпространяващи антиджендър послания в социалните медии, или интернет потребители, повлияни от такива хора и изразяващи позициите си онлайн. Нагласите на въпросните респонденти варират от банален сексизъм до крайна нетърпимост, на ниво език, към феминистки и ЛГБТИ хора. Разговаряхме с лица с антиджендър позиции, за да представим по-широка и по-нюансирана картина по въпроса. Считаме, че в контекста на необходимостта от политически диалог и социална промяна е полезно усилие да напуснем собствената си „ехо стая“ и да чуем по-широк спектър от мотиви и разбирания по изследваните проблеми.

По отношение на професионалната ангажираност профилът на респондентите е разнообразен. Те се занимават с дейности като активизъм за

човешки права, право, медии и комуникации, наука, образование, бизнес, психология и медицински услуги, технологии, инженерство и други.

Интервюта – брой и демографски характеристики	
Пол, полова идентичност, сексуална ориентация	Хетеросексуални жени: 10 Хетеросексуални мъже: 5 Лесбийка: 1 Бисексуален мъж: 1 Хетеросексуална трансжена: 1 Куиър мъж: 1 Интерсекс: 1
Етническа принадлежност	Българи: 17 Роми: 3
Религия	Православни християни: 11 Протестанти: 1 Мюсюлмани: 2 Атеисти: 4 Агностици: 2
Възраст	20-29 години: 4 30-39 години: 10 40-49 години: 3 50-59 години: 3
Семейно положение	Необвързан/а или неженен/неомъжена: 14 В съвместно съжителство: 3 Женен/омъжена: 3
Образование	Висше: 17 Гимназиално: 3

Всички разговори бяха проведени в удобна за респондентите среда. Дванадесет от респондентите бяха на разположение за разговори лице в

лице, а осем от тях предпочетоха онлайн канали или комуникация по телефона, при условие че тяхната анонимност е гарантирана.

В хода на работата екипът срещна известни предизвикателства при намирането на представители на целевите групи. Някои от хората, преживели насилие на полова основа, бяха много предпазливи и не желаеха да споделят своите травматични преживявания за целите на изследването. Насърчихме ги да разкрият толкова от историите си, колкото желаят. От друга страна, някои от респондентите, които са се сблъскали с насилие, основано на пола, се колебаеха дали техният опит може да бъде описан като насилие, особено основано на пола, когато се отнася до случаи, които не са ескалирали до физически атаки. Тези респонденти не се идентифицираха нито като жертви, нито като преживели насилие. Те просто не разпознаваха нефизическите прояви на насилието, основано на пола, като форма на злоупотреба, а ги определяха като „лоши маниери“. Това съответства на наблюденията ни като изследователи и активисти, че до голяма степен хората в България нямат чувствителността да идентифицират насилието, основано на пола – особено психологическото насилие – като сериозен проблем и да реагират срещу него.

Някои уговорени интервюта не се проведоха, тъй като в крайна сметка респондентите решиха да не участват. Те обясниха отказа си с липсата на време и твърде много професионални и лични ангажименти. Заслужава да се отбележи обаче, че повечето от хората, с които установихме контакт, бяха готови да съдействат, доверявайки се на членовете на екипа, които са се свързали с тях, и/или изразявайки положително отношение към необходимостта да се говори по въпросите, адресирани от проекта. Дори респондентите с най-силни сексистки и хомофобски наклонности реагираха положително, когато бяха любезно помолени да споделят мнението си и уважиха нашите усилия като изследователи. Една от възможните причини за благоразположението им може би се крие в това, че не отговаряхме на техния стереотип за това какви са феминистките – „войнствени“, „агресивни“, „мъжемразки“. По време на разговорите си с тях (както и с другите участници) подходихме с неподправено изследователско любопитство към аргументите и разсъжденията им. В същото време, в позицията на изследователи, които отправят покана, се опитахме да се справим с асиметричните отношения между изследователи и респонденти⁶ и да не ги разглеждаме само като източници на информация, а да оценим важността на техните възгледи, без значение дали сме съгласни с чутото или не.

---

⁶Любезната молба като подход, често възприет от феминистките изследователи, се крие в „приемането, че знанията на изследваната личност [...] са по-големи от тези на изследователя“, който има възможност за „справяне с асиметрични и потенциално експлоатационни отношения чрез прехвърляне на властта върху изследваните“. England, Kim V. L. (1994). Getting personal: Reflexivity, positionality, and feminist research. *The Professional Geographer* 46(1): 80–89. www.researchgate.net/publication/227706307_Getting_Personal_Reflexivity_Positionality_and_Feminist_Research

- **Фокус групи**

Проведохме три фокус групи – с журналисти и онлайн комуникатори, с експерти от институции и от НПО и с активисти. Тъй като някои от активистите са също така и експерти от НПО, решихме да ги поканим в едната или другата група, като внимателно обмислихме в коя си роля биха били по-полезни за целите на проекта и коя ще бъде групата, в която повече ще се чувстват “като у дома си”. В крайна сметка всяка групова дискусия породи неповторима атмосфера в сравнение с другите две и разкри различни нюанси.

Като цяло, фокус група е метод, който позволява да се разглеждат определени теми от различни страни. В конкретния случай провеждането на три фокус групи и обсъждането на изследователските въпроси от три различни гледни точки допринася за засичане на изводите (триангулация) и за по-добро разбиране на проблема. От друга страна, фокус групата като метод на изследване има своите ограничения⁷. Присъединяването към групова дискусия от страна на по-уязвими лица например би могло да се свързва с известни страхове. Ето защо не включихме небинарните и различни от цисджендър лица в груповите сесии, а ги интервюирахме индивидуално. В търсене на по-голямо разнообразие от гледни точки поканихме различни хора да участват във фокус групите и в интервютата. Когато модерирахме груповите дискусии, внимавахме да предотвратим ситуация, при която един или повече членове на групата възпрепятстват диалога.

Избрахме участниците въз основа на нашите контакти сред активисти, неправителствени организации и медии. Опитът ни в областта на активизма за човешки права, защитата на жени от насилие, журналистиката и медийния анализ значително спомогна при отправянето на покани за участие и изграждането на среда на взаимно доверие. При набирането на участници отново направихме целенасочени извадки и използвахме метода на „снежната топка“. Свързахме се с хора, които вече познавахме, и помолихме някои от тях да ни препоръчат и други. Изпратихме и писма с покани до съответните институции, като те решиха по собствена преценка кои техни експерти да участват в изследването.

Професионалното претоварване на експертите от правозащитни организации и на работещите в медиите беше една от пречките, които срещнахме. Важността на темата и солидарното усещане, че проблемите трябва да бъдат коментирани, много ни помогнаха да ги убедим да се присъединят. Като друга пречка определяме факта, че не успяхме да привлечем за участие достатъчно мъже. Всъщност участниците са ангажирани в сфери, които в България са силно феминизирани – журналистика, НПО, активизъм и публични институции на експертно ниво. Освен това, повечето

---

⁷ Sim, J. (1998). Collecting and analyzing qualitative data: issues raised by the focus group. *Journal of Advanced Nursing*, Vol. 28, No. 2, pp. 345–52.

мъже сред водещите ЛГБТИ активисти не бяха на разположение по времето на провеждане на фокус групите поради професионални ангажименти в чужбина.

Фокус група	Пол			Капацитет
	Женски	Мъжки	Друг	
Комуникатори	4	3	-	6 журналисти и 1 администратор на интернет форум
Институции и експерти	7	1	-	4 експерти от държавни институции, 3 експерти от НПО, 1 адвокат
Активисти и НПО	7	1	-	4 активисти от НПО и 4 независими активисти

Общото ни впечатление от фокус групите е, че всяка група имаше различни представи по редица въпроси в сравнение с останалите. Като изключим факта, че практически всички участници бяха критични към антиджендър пропагандата в България, те имаха различни виждания дали и как би било възможно справянето с подобни проблеми. Повечето от журналистите не бяха изцяло наясно с особеностите на насилието, основано на пола, а в хода на разговора обвиняваха по-скоро обществената среда за явлението, но не и самата журналистика, която всъщност е сред рисковите фактори в контекста на темата. Експертите от институциите, от своя страна, обясниха, че се опитват да избегнат обществена конфронтация, за да могат да си вършат работата, особено по отношение на въпросите, свързани с пола. Сред решенията, до които прибегват, например, е повече да не използват думата „джендър“ в документи и официална комуникация. Активистите разкриха, че постоянно са изправени пред заплахи и омраза, което ги прави много по-чувствителни към проблема в сравнение с останалите групи. Най-силен консенсус и единомислие в хода на дискусиите се наблюдаваше сред активистите. Въпреки че някои от участниците споделиха травматични лични примери, нито една от сесиите не се превърна в групова терапия.

Фокус групите бяха модерирани от Светла Енчева от нашия изследователски екип. Като ЛГБТИ активистка тя признава, че в определени ситуации ѝ е било много трудно да прояви безпристрастност и да не се намесва с мнение по време на дискусиите. Оценява като особено предизвикателен момента, когато някои участници настояха, че вече не е добре да се споменава думата „джендър“ в България.

В допълнение към интервютата и груповите дискусии разширихме анализа с още два изследователски инструмента:

- **Проследяване на ключови думи и наративи**

Чрез качествен анализ на съдържание анализирахме как в онлайн средата се изграждат важни послания, свързани с темата на изследването. Фокусирахме се върху три основни тематични области: медийни репрезентации на ЛГБТИ хора; начини на представяне на домашно насилие и насилие, основано на пола; информационното позициониране на политически скандал, който се случи по време на изпълнението на проекта и беше причинен от публикуването на порно снимки на приятелката на кандидат за кмет⁸. Обхватът на наблюдението включи водещите новинарски сайтове според класацията на Alexa (към септември 2019 г.) за периода 1 януари – 30 септември 2019 г.: nova.bg, vesti.bg, blitz.bg, dir.bg, bradva.bg, 24chasa.bg, dnevnik.bg, fakti.bg. Тези основни сайтове се различават значително по отношение на журналистическите и етичните стандарти, които следват – част от тях се придържат към по-сериозна журналистика, докато други са таблоидни или хибридни. Регистрирахме набор от ключови наративи, които рамкират дневния ред на онлайн медиите по темите за пола и насилието, основано на пола. Съпоставихме резултатите с дневния ред на тези онлайн канали, които, както сочи прегледът на литературата, са особено рискови по отношение на разпространението на език на омраза (вкл. на полова основа), а именно социални мрежи, „жълти“ и националистически онлайн платформи.

При извличането на информацията използвахме първоначален набор от ключови думи, които се отнасят до съответната тематична област, с предварително предположени неутрални или негативни конотации – например „ЛГБТ“, „(София) прайд“, „домашно насилие“ (неутрална), „гей“, „джендър“ (както неутрална, така и отрицателна), общи пейоративни етикети за ЛГБТИ хора (негативна) и т.н. След това разширихме търсенето, като добавихме ключови думи, които излязоха от самите информационни масиви при първоначалното търсене. В анализа комбинирахме критерии като: новинарска стойност и натрупване на информационни единици, контекст, говорители (журналисти/медии, ЛГБТИ хора, активисти, политици и др.), ключови послания и изразени нагласи. Накрая идентифицирахме основните наративи, които рамкират и доминират новинарския поток през наблюдавания период. В критическия анализ на медийно съдържание си давахме сметка, че процесът на кодиране неизбежно включва известна субективност. Имахме и етични дилеми дали нашата феминистка перспектива

---

⁸ През септември 2019 г. популярен новинарски сайт разкри порно изображения на приятелката на кандидат за кмет на София. Публикацията предизвика силни реакции в публичната сфера – както сред журналисти и политически лидери, така и сред интернет потребителите като цяло.

няма да доведе до прекалено чувствителни интерпретации на посланията, които медиите конструират. Достигнахме до точка на комфорт, като: а) използвахме като критерий общи принципи на етичната журналистика и плурализма⁹ и б) целенасочено се съсредоточихме върху пресечните точки между новинарските послания и популярния антиджендър дискурс.

Чрез този подход изведохме на преден план стратегиите на медийна репрезентация, които допринасят за легитимирането на публичния антиджендър дискурс в интернет и следователно за стимулирането на онлайн насилието, основано на пола.

Очаквано, регистрирахме примери за онлайн реч на омраза към феминистки, ЛГБТИ хора и защитници на техните права. Въпреки че като анализатори и активисти сме свикнали да наблюдаваме и да се сблъскваме с обиден език, продължава да бъде болезнено да срещаме враждебни и унизителни послания, насочи към социални групи, към които принадлежим. За да не даваме още по-голяма публичност на подобна реч и по този начин да я активизиране наново¹⁰, решихме да не я цитираме и преповтаряме.

- **Анализ на данни за домашното насилие**

Направихме прочит на случаите на домашно насилие, регистрирани от партньорската организация Фондация „Джендър алтернативи“ за периода януари 2016 г. – август 2019 г. Организацията предоставя подкрепа и консултации на хора, преживели домашно насилие, независимо от техния пол. Целта на мониторинга беше да отделим случаите, в които информационните и комуникационни технологии са били използвани от извършители на домашно насилие. От 890 досиета на правни и психо-социални консултации на възрастни, засегнати от домашно насилие, са налице 94 случая на използване на телефони, мобилни устройства, компютри и т.н. като канали за разпространение на заплахи, обиди, унизителни съобщения и/или смъртни заплахи. Трябва да се отбележи, че тази информация не е част от критериите за регистриране на досиетата от страна на организацията, а е посочена от засегнатите лица по тяхна собствена преценка. Следователно данните са само ориентировъчни, реалният брой на подобни практики би могъл да бъде по-голям. Независимо от това анализът на съдържанието на въпросните досиета е ценен, защото илюстрира степента, до която домашното насилие в този род случаи е основано на пола. Резултатите, както става ясно по-долу, са недвусмислени.

В заключителната част на проекта организирахме експертна работна среща с ключови заинтересовани страни, идентифицирани в хода на изследването.

---

⁹ Вижте Национален съвет за журналистическа етика (2004). Етичен кодекс на българските медии. mediaethics-bg.org/етичен-кодекс-2/

¹⁰ Вижте Butler, J. (1997). *Excitable Speech: A Politics of the Performative*. London & New York: Routledge Press.

Дискусията имаше две основни цели – външно верифициране на резултатите и подпомагане на политическия диалог за защита срещу онлайн насилието, основано на пола. В работната среща участваха организации, работещи за правата на жените и ЛГБТИ хората, държавни институции (Комисия за защита от дискриминация, Министерство на образованието и науката, отдел “Киберпрестъпност” към МВР, Министерство на труда и социалната политика), активисти, изследователи, адвокати. Имаше широк консенсус относно валидността на изводите от изследването. Както експертите от институциите, така и представителите на НПО се съгласиха, че са налице структурни и законодателни пропуски, възпрепятстващи политиките срещу насилието на полова основа, особено в онлайн средата.

Що се отнася до възможните политически мерки, дискусията добави някои ценни препоръки. На този фон наблюдавахме съществено разминаване в очакванията на НПО, от една страна, и на държавните служители, от друга. Първите изискаха по-строга намеса и по-категорични реформи, докато вторите бяха по-склонни към по-меки мерки. Някои от активистите изказаха остра критика срещу позицията на правителството по време на отминалите дебати за Истанбулската конвенция. Неодобрението им бе насочено към липсата на ясно изразена правителствена подкрепа за усилията срещу насилието на полова основа, положени през годините от страна на гражданския сектор, но така също и от самата държава. Несъответствията във вижданията предизвикаха напрежение между двете страни по време на дискусията. В крайна сметка обаче представителите на държавните институции оцениха положително теренната работа на НПО и я посочиха като важен източник на първична информация по въпроса за офлайн и онлайн проявите на насилието на полова основа.

Аналитична рамка и общи етични съображения

Както е описано по-горе, проектът съчетава няколко метода на изследване, които съставляват своеобразна метатриангулация (засичане на изводите с данни от различни групи източници). Първо, кабинетните проучвания по темата (преглед на литература, анализ на данни за домашно насилие, проследяване на ключови думи и ключови наративи) ни помогнаха да изведем контекста на (онлайн) насилието, основано на пола, в страната. Да опишем текущото състояние на дебата и водещите дискурси, недостатъците на политиките по проблема и структурните неравенства. Резултатите бяха интересни сами по себе си и същевременно се превърнаха в гръбнак на въпросниците, които разработихме за интервютата и груповите дискусии. Те, от своя страна, предоставиха основния масив от данни в търсене на отговори на водещите изследователски въпроси. И накрая, ключовите изводи, натрупани до този момент, бяха допълнително валидирани и обсъдени на експертната работна среща, която организирахме в последния етап на проекта. Въпросната среща освен това имаше и своеобразен политически

ефект – тя обедини основните заинтересовани страни в областта на разработването на политики срещу онлайн насилието, основано на пола. В хода на проекта успяхме да съберем препоръки за превенция срещу онлайн насилието на полова основа с помощта на интернет комуникацията (представени в последния раздел на този текст).

Трябва да признаем, че използването на толкова богат набор от методи беше предизвикателство за изследователския екип. Всеки метод генерира интересни и важни открития, като някои от тях излизат извън тесния обхват на конкретните изследователски въпроси, но все пак са свързани с проблема за насилието на полова основа. Интегрирането и обобщаването на всички данни за целите на настоящия доклад неизбежно означава да представим някои изводи твърде кратко. Това, за което сме особено загрижени, е, че няма как да цитираме в текста голяма част от личните истории, мнения и размисли, които записахме. Чувстваме се задължени към всички респонденти, които споделиха с нас своя опит по тази чувствителна тема. Бихме искали техните гласове и оригинални думи да бъдат чути възможно най-силно. В духа на феминистките тревоги оставаме изправени пред трудния въпрос: „Присвоихме ли *техните* истории, включително лични травми, за целите на *нашето* изследване?“.

Съпричастността и уважението бяха водещите етични принципи, които се опитвахме да спазваме при общуването с респондентите. Опитахме се да не поставяме в риск участниците – по отношение на тяхната поверителност, безопасност, но и емоции. Взехме предвид пресичането на няколко идентичности характеристики при част от респондентите. Уважихме правото им на самоидентификация.

В същото време, в светлината на саморефлексията и осъзнаването на собствената ни позиция, трябва да кажем, че проектът ни не е безпристрастен. Въпреки че насърчаваме диалога между заинтересованите страни, както и дебатите с привържениците на антиджендър движенията, ние ясно отстояваме правата на жените и на ЛГБТИ хората. Ето защо при анализа на резултатите даваме приоритет на думите на преживелите (онлайн) насилие, основано на пола, в сравнение с хетеронормативните маскулинни аргументи. В крайна сметка се водим от моралната обосновка, че насилието, основано на пола, е неприемливо. За нас изследването ни има и политическо измерение – целим резултатите и по-нататъшното им използване да подпомогнат жените и ЛГБТИ хората да направят онлайн средата си по-човечна.

Резултати от изследването

България и онлайн насилието, основано на пола: общ контекст

Като отражение на ценностите в обществото, българската интернет среда е податлива на практики на насилие, включително на полова основа. Нещо повече – най-агресивните и прекомерни употреби на език на омраза, например, са именно в интернет. Мониторинг на онлайн съдържанието показва, че крайнодесните и анти-ЛГБТИ послания достигат високи нива на видимост, защото обикновено говорителите им са по-открити и по-активни в сравнение с по-предпазливите активисти за човешки права¹¹.

Сред водещите структурни предпоставки за онлайн насилие, основано на пола, са:

- *Законодателни липси.* Преди всичко липсва законова дефиниция на насилието, основано на пола. Няма юридическо признаване и криминализиране на актовете на насилие на полова основа в интернет. Липсват и законови разпоредби относно речта на омразата по полов признак. Липсата на признати права на ЛГБТИ хората по отношение на семейното положение¹² също се отразява върху цялостната картина. От значение е и законодателството за домашното насилие. Всъщност домашното насилие стана квалифицирано като престъпление съгласно Наказателния кодекс едва през февруари 2019 г. Според последващи изменения в кодекса, жертвата на домашно насилие трябва да докаже системно насилие, за да може прокуратурата да заведе наказателно дело срещу извършителя. Това условие прави преследването на тази форма на насилие проблематично. Освен това, съществуващото законодателство за равенството между половете като цяло не съдържа достатъчно ефективни законови разпоредби за гарантиране на равна защита на правата на половете на практика. Общата ситуация се усложни още повече с решението на Конституционния съд, че Истанбулската конвенция не съответства на Конституцията. На този фон държавни служители, адвокати и представители на НПО потвърждават, че е изключително трудно да се регистрира, доказва и реагира срещу онлайн насилието, основано на пола, поради липсата на правно основание за наказателно преследване.

---

¹¹ Спасов, О., Н. Даскалова и Ю. Николова (2016). Езикът на омраза в България: рискови зони, уязвими обекти. София: Фондация “Център за модернизирание на политики”, Фондация “Медийна демокрация”. www.fmd.bg/wp-content/uploads/2016/04/antihate_index.pdf

¹² Попов, Арнаудов и партньори (2018). *Проучване на действащото българско законодателство на ниво законови нормативни актове по отношение на правата, предоставени на брачни двойки и на двойки от различен пол, живеещи във фактическо съжителство в сравнение с правата на двойки от еднакъв пол.* https://9a3ab710-e9a6-4ad4-89bc-9c1491237b13.filesusr.com/ugd/84be43_9f659966cd554ee597d3c32efffe6d46.pdf

- *Частично и разпокъсано регулиране на онлайн комуникацията на равнище ЕС.* Като член на ЕС България е повлияна от политиките и регламентите на Съюза. От значение е фактът, че ЕС прилага относително строги политики по отношение на речта на омразата (особено в сравнение с други части на света). Показателно е например решението на Европейския съд по правата на човека по делото Delfi AS срещу Естония¹³. Решението потвърди отговорността на онлайн новинарските портали за обидни коментари, публикувани от техните читатели. Това се отрази и на българските онлайн медии – някои от тях напълно затвориха секциите за читателски коментари, други приложиха допълнителна регистрация за потребителите, за да сведат до минимум анонимността. Друга важна мярка е Кодексът на поведение за противодействие на незаконната реч на омраза онлайн, инициран от Европейската комисия „заедно с четирите големи IT-компани (Facebook, Microsoft, Twitter и YouTube) в опит да се отговори на разпространението на расистка и ксенофобска реч на омразата онлайн“¹⁴. На практика обаче усилията за премахване на речта на омразата от българско съдържание в социалните мрежи не са особено ефективни. Подобно съдържание е налице, то лесно може да бъде публикувано и споделено.

Ситуацията е обезпокоителна и конкретно по отношение на речта на омразата срещу жените и особено срещу ЛГБТИ хората. Такъв език, както свидетелстват и нашите респонденти, е широко разпространен в социалните мрежи. Освен това, „не съществува ясна концепция за кибернасилието над жени и момичета или законодателна рамка на ниво ЕС срещу този вид насилие“¹⁵. Все още има нужда от общи дефиниции в рамките на ЕС на кибернасилието над жени и момичета и включването на тези форми на насилие в законодателството на ЕС¹⁶.

- *Враждебна политическа среда и социални стереотипи.* Казано максимално обобщено, настоящият социален контекст в страната включва явления, противопоставящи се на политиките за защита на правата на основата на пола и половата идентичност, като: възход на неоконсервативна националистическа идеология, обединяваща национализъм с етническа принадлежност и религиозност¹⁷; устойчиви

¹³ Вижте Европейския съд по правата на човека (2013). Дело на Delfi AS срещу Естония. Страсбург: ЕСПЧ. hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-126635

¹⁴ Вижте Европейската комисия (2019). Кодекс на поведение за противодействие на незаконната реч на омраза онлайн: Въпроси и отговори на четвъртата оценка. Брюксел: ЕК. ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_19_806

¹⁵ Вижте Европейски институт за равенство между половете (2017). *Кибер насилие над жени и момичета*. Вилнюс: eige.europa.eu/publications/cyber-violence-against-women-and-girls

¹⁶ Пак там.

¹⁷ Вижте Станоева, Е. (2018). Хипохондрични идентичности: джендър и национализъм в България. *Социологически проблеми*, 50 (2), 715–735.

социални предразсъдъци спрямо уязвими групи (полови, сексуални и етнически малцинства); социална и икономическа несигурност (бедност, безработица, маргинализация), водеща до усещането за застрашени и потиснати мъжествености и до символичното конструиране на хегемонна „традиционна българска мъжественост“, основана на неопатриархални ценности¹⁸; негативно обществено възприемане на феминизма.

- *Дискриминационен публичен и медиен дискурс.* През последните няколко години речта на омразата в публичния дискурс достигна високи нива, като основните мишени са етническите и сексуалните малцинства, а основните канали – социалните мрежи, онлайн дискуссионните форуми, платформите на крайнодесни формации¹⁹. Освен това, неотдавнашни медийни кампании за дискредитиране на НПО и правозащитници разшириха агресивната реторика и доведоха до свиване на публичното пространство за артикулиране на аргументи в подкрепа на равенството между половете и правата на полова основа²⁰. През последните няколко десетилетия хетеронормативни и хомофобски медийни репрезентации внушават, че хомосексуалността, преди всичко мъжката, се свързва с престъпни наклонности, педофилия, мръсотия и други подобни²¹. Нашето изследване на онлайн медийната среда води до наблюдението, че групата на демонизирани субекти се разширява и все повече включва куиър и транссексуални хора, както и феминисти. Актуалният фокус, както и в други антиджендър кампании в Европа²², е върху „заплахите“, отправяни от ЛГБТИ хората към категория, която всеобщо се счита за уязвима – децата.

Извършеният контент анализ показва, че, с някои изключения, при водещите новинарски сайтове в страната са налице практики на отразяване, които изграждат, експлицитно или индиректно, антиджендър наративи. В най-драстичните случаи медиите открито демонстрират агресивна редакторска политика срещу правата,

---

¹⁸ Лулева, А. (2018). Мъже и мъжествености в постсоциалистическа България. *Социологически проблеми*, 50 (2), 590–604.

¹⁹ Вижте OSI (2018). *Обществени нагласи спрямо речта на омразата в България през 2018 г.* София: Институт Отворено общество. osis.bg/wp-content/uploads/2018/12/2018-Hate-speech-BG-final.pdf; Спасов, О., Н. Даскалова и Ю. Николова (2016).

²⁰ Вижте Спасов, О. и Н. Даскалова (2018). *Гражданският сектор в България: публичен образ и медийни политики.* София: ФМД. www.fmd.bg/wp-content/uploads/2018/11/csos-in-bulgaria-public-image-media-representations.pdf

²¹ Георгиев, А. (2018). Мониторинг и анализ на отразяването на ЛГБТ общността в онлайн вестника „Дневник“. *Медии и език. Електронно списание за научни изследвания по медиен език* [онлайн]. 22 декември 2018 г., № 4. <http://medialinguistics.com/2018/12/22/lgbt-community-dnevnik/>

²² Вижте Кухар, Р., интервюиран от Ш. Даракчи и Т. Коцева (2018). Оп. съч.

свързани с пола. Антипатията включва подигравки, унизителен тон, посрамване, отвращение и др. В стратегията за демонизиране на ЛГБТИ хората се създават внушения за отклонения и болестни състояния, безнравственост, оскверняване на християнски ценности. Послания от този род са отправяни от самите информационни сайтове и/или от цитирани политици или други обществени личности. Етикетът „джендър“ пък активно се използва като широкообхватна обида. Всичко това има своя комерсиален характер. Темата „джендър“ се рамкира и продава като скандал. Особено обезпокоително е, че част от медиите използват насилието на полова основа с комерсиална цел. Някои от водещите новинарски сайтове публикуват шокиращи снимки, служат си с предизвикателни заглавия и изобразяват жертви или предполагаеми извършители на подобни деяния. Стига се и до цитиране на заплахи на насилници и до описания на начини за извършване на насилие. В някои случаи самите новинарски сайтове подбуждат към насилие на полова основа.

Съществуват и определени рискове, произтичащи от онлайн медиите, които като цяло се придържат към по-сериозно, балансирано и основано на факти съдържание. Тези медии са склонни да интервюират фигури, които защитават правата на жените и ЛГБТИ хората, и да дават гласност на случаи на домашно насилие и на насилие, основано на пола. В същото време медийните редакции обикновено се чувстват задължени „да поддържат баланса“ и да дават микрофона на „двете противоположни гледни точки“. Така публични личности с хомофобски нагласи са противопоставяни на активисти за джендър права в своеволно разбиране за плурализъм. В резултат правозащитни аргументи биват поставяни под въпрос, подкопавани и дори смесвани с реч на омраза.

И накрая, анализът показва високо ниво на съответствие между антиджендър посланията, предавани в онлайн новинарските потоци, и реториката срещу „джендър идеологията“, генерирана от лидери на обществено мнение и крайни потребители в социалните медии²³. Повсеместността на подобен дневен ред неизбежно намалява чувствителността към насилието на полова основа и отваря врати към неговите онлайн проявления.

---

²³ За допълнителни данни относно общите представи и убеждения в социалните мрежи относно „джендър идеологията“ в контекста на дискусиите за Истанбулската конвенция, вижте анализа на Darakchi, S. (2019). „The Western Feminists Want to Make Us Gay”: Nationalism, Heteronormativity, and Violence Against Women in Bulgaria in Times of “Anti-gender Campaigns”. *Sexuality and Culture*.
www.researchgate.net/publication/333002811_The_Western_Feminists_Want_to_Make_Us_Gay_Nationalism_Heteronormativity_and_Violence_Against_Women_in_Bulgaria_in_Times_of_Anti-gender_Campaigns/citation/download

- *Нестабилност на активизма за правата на жените.* Въпреки че е едно от най-силните в Европа в началото на 20-ти век, българското женско движение преживява нееднозначен напредък в последвалите периоди, като един от резултатите е липсата на непрекъснат и устойчив феминистки активизъм.²⁴ През последните три десетилетия женското движение се оформя най-вече като професионализирано поле от образовани жени, ангажирани в НПО, финансово зависими от чуждестранни донори и от държавата. От средата на 90-те години домашното насилие и насилието над жени са сред централните проблеми, адресирани от такива НПО. Анализи обаче твърдят, че тези форми на насилие се разглеждат предимно като индивидуален или социален проблем, а не като икономически или основан на пола²⁵. В настоящата антиджендър ситуация активизмът за правата на жените е още по-нестабилен, защото финансирането и работата на терен на феминистките НПО са много по-проблематични. Някои НПО наскоро отстраниха думата „джендър“ от имената си, за да смекчат негативните нагласи, с които се сблъскват.
- *Липса на кохерентност в политиките, свързани с пола, в рамките на ЕС.* Разглеждането на феминистките политики в страната зависи и от по-широкия контекст на ЕС. От значение са фактори като: липса на ангажираност на страни от ЕС да се борят с насилието на полова основа; несъгласувани подходи в рамките на Съюза към въпросите, свързани с пола; третиране на равенството между половете главно в неолиберална икономическа перспектива; неравномерни властови отношения между по-богатия Запад и по-бедните държави от Централна и Източна Европа²⁶. В страни като България подобни натрупвания рефлексират в социални вълнения. Ефектите от неолиберализма в региона предизвикват протести и неоконсервативни реакции, включително антиджендър движения. Както твърди Е. Захаренко, „В Източна и Централна Европа [говоренето за] „джендър идеология“ се превръща в израз на отхвърляне на европейската йерархия между Изтока и Запада и на провалените обещания за капиталистическа трансформация.“²⁷ Покровителственият пренос от „старите“ държави-членки на

²⁴ Вижте Ivancheva, M. (2014). Continuity in Rupture: The Paradoxical History of the Women's Movement in Bulgaria. In: A. Lisiak and N. Smolenski (eds.) *What Do Ideas Do?* Vienna: IWM Junior Visiting Fellows' Conferences, Vol. 33.

²⁵ Вижте Ivancheva, M. (2015). "The Spirit of the Law": Mobilizing and/or Professionalizing the Women's Movement in Post-socialist Bulgaria. In: Krizsan, Andrea (ed.) *Mobilizing for Policy Change: Women's Movements in Central and Eastern European Domestic Violence Policy Struggles*. Budapest: CEU. www.academia.edu/12642659

²⁶ Виж Zacharenko, E. (2009). The Neoliberal Fuel to the Anti-Gender Movement. *International Politics and Society*.

www.ips-journal.eu/regions/europe/article/show/the-neoliberal-fuel-to-the-anti-gender-movement-3747/; Kovats, E. (ed.) (2017). *The Future of the European Union. Feminist Perspectives from East-Central Europe*. Budapest: Friedrich-Ebert-Stiftung.

²⁷ Цит. съч.

„правилни“ ценности, включително по отношение на равенството между половете, в контекста на икономическо недоволство, предизвиква отхвърляне на тези ценности „поради силно почувстваната неискреност на притесненията за права на неолибералните лидери, при положение че тези права не са социални или икономически по своя характер.“²⁸

Тревогите за вноса на ценности, дневен ред и терминология са споделени и от нашите респонденти. Някои от експертите изразяват критика към регулацията отгоре надолу, наложена от институциите на ЕС: „Международните организации адски високомерно се опитват да налагат неща, терминология, без да се замислят, че това води до проблеми“. Сред респондентите с умерено консервативни нагласи е налице заключението, че актуалните идеи за джендър права не са напълно адаптирани към местния контекст. „Ако искате да ме научите какво означава джендър, трябва да го кажете по начин, който е пречупен през моята [мюсюлманска] култура и [ромска] етническа принадлежност“, обяснява респондент, който се страхува, че „европейски думи като джендър“ не са добре обяснени на етническите малцинства в страната и поради това им звучат далечно.

Всички тези структурни фактори се смесват, взаимно се подсилват и дават облик на сегашната ситуация. Ето защо справянето с настоящите антифеминистки, антиджендър и анти-ЛГБТИ движения едва ли би било успешно, ако се предприемат реформи само в една посока. Сложността на ситуацията води до заключението, че за да бъде ефективна, политиката в областта на правата на половете и защитата срещу насилие, основано на пола, изисква интерсекционален подход.

Ролята на интернет по отношение на насилието, основано на пола: впечатленията на респондентите

Описаните структурни недостатъци водят до по-скоро песимистичен отговор на централния ни изследователски въпрос дали интернет предотвратява или стимулира насилието, основано на пола. Онлайн средата съдържа набор от условия за подбуждане към този тип насилие. Данните, събрани чрез интервюта и групови дискусии, от друга страна, не потвърждават непременно това твърдение. Всъщност самият изследователски въпрос е поставян под въпрос от повечето респонденти. „Интернет е само инструмент и като такъв може да се използва и в двете посоки“ е водещ аргумент, споделян от интервюираните. Налице са обаче и някои съществени нюанси и разминавания по темата.

---

²⁸ Пак там.

Според част от респондентите, хората имат свободата да създават различни (анонимни) идентичности онлайн, което дава възможност за проявление на по-агресивно поведение. Журналист обръща внимание на факта, че „всичко написано в интернет остава като архив и това може да доведе до повторна виктимизация“ (като не споменава като опция правото да бъдеш забравен).

„Да, интернет е само инструмент“, признава друг журналист, „но сега имаме форуми, социални мрежи, таргетиран feed, много по-бърза консумация на съдържание... По-различно е от преди. Всичко се ускорява. И положителните, и отрицателните ефекти. Ускорява се самоорганизацията, самопомощта, но и негативните нагласи“. Трети журналист още повече подчертава диалектиката на интернет комуникацията по отношение на насилието, основано на пола: „Това е едно скъсено поле на комуникация, където няма нужда да се показваш, за да развихриш всичките си психопатии. Но социалните мрежи дават възможност и за обратен ефект. Убедена съм, че един честен пост от жена за това какво ѝ се е случило, ще стане вайръл. Тоест има възможност и за отпор. А и всичко това може да се документира. По-лесно е да докажеш интернет тормоз, отколкото че някой те е защитил на улицата не пред свидетели.“

Експерт по джендър изследвания гледа в положителна светлина ролята на интернет: „Аз се запознах с толкова много хора, които можеше и да не познавам, ако нямаше антиджендър кампании. Толкова мрежи и групи съм създал.“

Друг респондент също е по-скоро оптимист по въпроса, но извежда друг акцент: „Поради по-голямата свобода на словото и по-слабата цензура в интернет, всякакъв вид вербално насилие се засилва. ... Хората се чувстват свободни да изразяват политически некоректни мнения. Но в крайна сметка това помага да се намали физическото насилие, защото юмрук през екран не минава.“ Такава гледна точка обикновено се подкрепя от респонденти, които предпочитат, според собствените си думи, „колкото се може повече свобода на словото онлайн“ и отхвърлят „всяка форма на политическа коректност.“ Тези респонденти признават, че сами произвеждат и разпространяват обидни или подигравателни послания в интернет, насочени към групи, които не харесват. Ако обаче става въпрос за неуважително говорене относно основни ценности, които са част от тяхната собствена идентичност – например религията им – те лесно се обиждат и са готови да цензурират свободата на изразяване.

От друга страна, сред респондентите, особено при тези, които са се сблъскали със словесни атаки, са налице и по-силни притеснения относно ефектите от агресивното онлайн поведение. ЛГБТИ активист заявява, че не всички хора са емоционално стабилни и явления като речта на омразата в интернет могат да ги накарат да се почувстват подкрепени и насърчени да действат: „Това е най-голямата опасност. Има т. нар. психология на тълпата и

когато интернет тълпата е зад теб, ти си в състояние да действаш като в банда.“ Границите между онлайн и офлайн поведението могат лесно да бъдат преминати, заявяват други респонденти, според които именно това е основният риск по отношение на подбуждането към насилие: „При положение че осъществяването на контакти в интернет е толкова лесно, можеш да проследиш някого онлайн и след това да срещнеш и да атакуваш този човек в реалния живот.“

Цялостното впечатление е, че респондентите не идентифицират лесно определени характеристики на онлайн средата като определящ фактор за насилието, основано на пола. По-скоро те свързват този тип насилие със социални или лични предразположения, които не зависят непременно от канала на комуникация. Същевременно наблюдаваме неравномерни нива на чувствителност по отношение на отрицателните ефекти на интернет сред различните групи. ЛГБТИ хората са по-склонни да подчертават рисковете в онлайн средата и собствения си травматичен опит. От друга страна, хетеросексуалните цисджендър хора по-скоро наблягат на амбивалентния характер на интернет като инструмент за комуникация, независимо дали са били обект на онлайн дискриминация или не. С всички дължими резерви срещу генерализацията, подобни ефекти биха могли да се тълкуват като интернализирана уязвимост в дигиталната култура, в единия случай, или като интернализирана хетеронормативност в онлайн средата, в другия, за които може да се предположи, че зависят от фактори отвъд интернет.

Възприятия за (онлайн) насилието, основано на пола

Резултатите от изследването ни показват, че насилието, основано на пола, е повсеместно, независимо от социалния статус на извършителите или пострадалите. По този проблем отново регистрираме различни нива на чувствителност, дори сред жертвите на насилие. Наблюдаваме интернализация на патриархални ценности, оправдаващи или игнориращи насилието на полова основа, сред респонденти с различен произход и статус. Дефицитите в чувствителността към насилието, основано на пола, като цяло предопределят и ограниченията в способността на хората да разпознават онлайн проявите на този тип насилие в частност.

„Има слабо разбиране сред жените. Шамар или обида – такива неща не се регистрират като насилие от самите жени. Счита се за нормално [от жени] да се обърнат към теб през половата ти система“, обяснява участничка във фокус групите. Дълбочинните интервюта потвърждават това наблюдение. Някои от респондентите не разпознават като злоупотреба проява на физическо насилие от партньор или не определят като тормоз практиката на многократно получаване на обидни телефонни обаждания от член на семейството. Домашното насилие, основано на пола, понякога се интерпретира като ескалация на напрежението в семейните и интимните

отношения, което е „често срещано“ и дори „нормално“, както става ясно от разговори с респонденти, независимо от техния социален статус или полова идентичност.

Сред медийните специалисти, с които направихме фокус група, няма общо разбиране за същността на онлайн насилието, освен че то се случва онлайн. Един от тях дефинира явлението като „вербалност, която нанася непоправими щети на човешката психика“. Друг твърди: „Не включвам в определението за насилие нещо, което не включва пряка заплахата.“

"Никога не съм мислила, че съм нападана като жена, когато са казвали по мой адрес „горката жена, тя толкова може, не ѝ се сърдете“. Не съм го осмисляла като насилие. Развила съм по-слаба чувствителност“, признава журналистка след като първоначално твърди, че не се е сблъсквала с насилие, основано на пола.

Експертите и представителите на институциите, от друга страна, намират за проблематично, че няма ясна законова дефиниция какво означава насилие, основано на пола, заради което хората се водят от различни критерии.

Активистите от своя страна демонстрират най-високо ниво на сензитивност към проявите на насилие на полова основа, както и към взаимовръзката между онлайн и офлайн практики: „Онлайн езикът на омраза може да премине в друг вид насилие, особено ако има група с мускули и правоохранителни органи, които си затварят очите“; „Онлайн насилието е продължение на реално насилие... нормализирано насилие, което като дискурс се прелива във виртуалната среда.“

Наблюдаваме също така ясна връзка между нивото на осъзнаване на насилието, основано на пола, и отношението към феминизма. Тези, които се идентифицират като феминисти и феминистки, са най-критични и бдителни при разпознаването на различни форми на насилие срещу жени и насилие, основано на сексуалността и половата идентичност.

Като цяло физическите актове на насилието се възприемат по-лесно като насилие в сравнение с онлайн проявите. В хода на изследването събрахме множество свидетелства и преживени истории за дискриминация и насилие на полова основа „в реалния живот“: физически нападения от непознати; физически посегателства (включително изнасилване) и психически тормоз от интимен партньор; домашно насилие от родители или други членове на семейството; сексуален тормоз от непознати; насилствено медицинско лечение на транс хора с цел „да станат нормални“; отказ от работа в армията, защото кандидатът е жена, и други.

От друга страна, прояви на онлайн троллинг или флеймниг, преследването и заплахите в интернет лесно се омаловажават като „грубост“, „досаждане“ и

„лоши маниери“ както от жертви, така и от хора с агресивно поведение. Това е показателно за подценяване на насилствената реторика и следователно за относително висока толерантност към насилническите практики като цяло.

Въпреки нееднаквата тежест, която се придава на физическите и на онлайн формите на насилието, основано на пола, изследването показва ясна връзка между двете. Домашното насилие, например, често включва заплахи, изпращани по електронна поща, телефон или други онлайн канали. Извършителите в такива случаи обикновено са членове на семейството от мъжки пол (обикновено съпруг, баща или брат), както се вижда от данните, събрани от дълбочинните интервюта и груповите дискусии. Анализът на досиетата за домашно насилие, регистрирани от Фондация „Джендър алтернативи“ (вижте частта за методите за събиране на данни), потвърждава това заключение. Процентът на жените, засегнати от насилие, основано на пола, чрез телефон или лична онлайн комуникация, е 94%, докато засегнатите мъже са само 6%. Насилниците пък са предимно мъже – 97%, докато жените са 3%. Проследяването на лична кореспонденция е засвидетелствано в 18% от случаите. Практики на контрол върху достъпа до електронна поща, компютър или мобилен телефон са отбелязани в 14% от случаите. В 20% от досиетата са регистрирани смъртни заплахи чрез телефон и/или интернет.

Физическото преследване често се прехвърля в онлайн пространството, за което свидетелстват работещи в НПО в сферата на домашното насилие и насилието над жени. Наша респондентка разказва, че е преследвана от мъж от години. Преследвачът е опитвал разнообразни начини за тормоз, включително чрез обаждания от различни телефонни номера и публикуване на подвеждаща информация в социалните мрежи, уличаваща въпросната жена в продажба на наркотици.

Респондентите демонстрират най-висока степен на чувствителност към онлайн прояви, свързани с крайни форми на сексуални злоупотреби и разпространение без съгласие на участник/участничка на домашни снимки или видео, изобразяващи сексуален акт. Освен това, експерти от гражданския сектор разказват, че онлайн насилието, основано на пола, е в центъра на кибертормоза сред деца, като засегнати са както момичетата, така и момчетата. Разпространението на снимки на пениси (dick pics) и хомофобско съдържание (словесно и визуално) са типични в такива случаи. „[В България] онлайн насилието е адски сексуализирано. Средата е 100% сексуално токсична...“, обобщава експерт, участвал в една от фокус групите.

Що се отнася до мотивите, предизвикващи използването на мизогинно, хомофобско или трансфобско съдържание в публичните канали в интернет, винаги има самооправдателно обяснение. Обикновено става въпрос за хетеронормативно „чувство за справедливост“, желание за „защита на нормалността“ или други подобни разбирания. Консервативно настроен мъж

заявява, че често пише коментари и подготвя мемове в платформата 9gag²⁹ и други международни сайтове, като се присмива на хомосексуални, жени или транс хора. Той активно влиза в дискусии относно „огромното и различно“ влияние на жената в обществото, темите за „педерастии, транссексуални и транссексуални деца“, като последното е „плашещ въпрос“. Респондентът предпочита международни сайтове пред български, защото смята, че местните сайтове имат много по-малко потребители, а също така обича да чува различни мнения и да знае каква е ситуацията в чужбина и какво е нивото на „деградация“ на обществото в различни части на света.

Онлайн преживявания на насилие, основано на пола, сред журналисти, активисти и ЛГБТИ хора в България

Медийните специалисти и модераторите на онлайн съдържание, които се опитват да се придържат към недискриминационен език, са изправени пред сериозни предизвикателства, свързани с речта на омразата и насилието на полова основа в интернет. Много малко медии могат да си позволят професионално модерирание на коментарите, генерирани от потребители. Нещо повече – новинарските сайтове трудно могат да администрират целия поток от коментари на читатели. Редактор в една от водещите онлайн медии разказва, че получават 3500 коментара ежедневно и имат само един модератор: „Имаме чудовищен форум и чисто физически не успяваме да овладеем ситуацията там“. Филтрирането на определени думи пък не винаги работи, защото потребителите са много находчиви в заобикалянето на филтъра. „Идеята да се цензурират думи, да се изготви забранителен списък, се оказва тъпа. Това произвежда креативност и усещане за дисидентство [сред потребителите]“, казва опитен онлайн журналист. В крайна сметка вратите за нецензурирана реч от всякакъв вид са широко отворени.

Самите журналисти са обект на онлайн насилие, основано на пола. „Прави ми впечатление, че когато интернет потребителите не са съгласни с автор на съобщение или статия, който е мъж, те биха го напсували, че е [национален] „предател“ или нещо подобно. Но когато авторът е жена, нещата брутално влизат в сексуалната сфера или се коментира външният ѝ вид – „грозна“, „незадоволена“, „курва“, казва журналистка, която сама е изпитвала сексуален тормоз и реч на омразата, основана на пола. От друга страна, много онлайн медии популяризират сексизма и създават реч на омраза. „Това са не само генерирани от потребители публикации, но и медийни статии. Написано от така наречени анализатори, обикновено мъже. Но има и автоагресия от страна на жени. Сякаш повече от жени на средна възраст. Едно от най-притеснителните неща е ширещият се мъжки консерватизъм, включително в интелектуалните среди, и това не е припознавано като проблем“, обобщава

---

²⁹ 9gag: Go Fun The World е популярна онлайн платформа, базирана в Хонконг, която позволява на потребителите да публикуват (включително материали от други източници) и да споделят „забавни“ снимки, мемове, видеоклипове.

журналистка и активистка в защита на човешките права. „Искало ми се е да хвана и да заговоря публично за ситуациите, които мен са ме карали да се чувствам некомфортно в работата ми. И подценена. И обект на сексуален тормоз. ... Но не изпитвам куража в момента да го правя, защото имам толкова много битки, че не мога да се включа и в тази, да бъда пионер“, признава тя.

Активистите и организациите, защитаващи правата на жените и на ЛГБТИ хората, са изложени на сериозен натиск от 2018 г. насам, породен от кампанията срещу ратифицирането на Истанбулската конвенция. Впоследствие натискът се насочва и към организации за защита на детето в контекста на разгорещени дебати относно приемането на Националната стратегия за детето 2019–2030 г.³⁰ „Покрай проблема с Истанбулската конвенция цяла година не можехме да си вършим работата“, „Продължаваме да работим, но не с този фокус [свързан с пола]. Да, битката спря някак“, „Решението, че Истанбулската конвенция е противоконституционна, възпрепятства активизма“, „Счупиха прозорците и пощенската кутия на [офиса ни]. Започна да ни хваща параноя. Повече внимаваме“, споделят активистите за ситуацията. „Наричаха ни „соросоидни курви“ и получавахме смъртни заплахи в интернет“, обяснява активистка за правата на жените. „Във Фейсбук ни заплашваха, че ще ни запалят. Аз бях в офиса и чаках...“, разказва жена, която работи в НПО за закрила на жени и деца.

За да се защитят, активисти и жертви на насилие се стараят да си изградят безопасно пространство както във физическите си, така и в ежедневните си онлайн дейности. Сред механизмите за предпазване са т. нар. стратегическо разкриване (на сексуалната ориентация и половата идентичност), управление на видимостта и профилите в интернет, постоянна бдителност и самоизолация.

Някои от респондентите, които в по-ранен етап от живота си са срещали насилие въз основа на предразсъдъци, споделят, че се чувстват толкова травмирани и загрижени за това да живеят в безопасно пространство, че много внимават с кого общуват в интернет. „Много е важно с кого се сприятеляваш в социалните медии. Първо трябва да провериш профила на човека“, казва жена, която избягва общуването с мъже поради травматични връзки в миналото. „Всеки път, когато се натъкна на реч на омраза или на онлайн тормоз, изтривам съобщението и блокирам нарушителя,“ е често обяснение сред интервюираните.

Заради недостатъчно добре защитените лични данни човек лесно може да се превърне в жертва на онлайн тормоз: „Заплашваха детето ми. Знаят къде работя. Разровиха и публикуваха клипове с дъщеря ми [с цел да демонстрират, че знаят коя е]“, оплаква се експерт по въпросите на пола.

---

³⁰ National Network for Children (2019 г., 31 May). *Child Rights under Attack in Bulgaria*. nmd.bg/en/child-rights-under-attack-in-bulgaria/.

Управлението на персоналната видимост и на достъпа до лични данни в мрежата са сред средствата за предпазване и намаляване на податливостта на онлайн тормоз. Тези, които използват псевдоними във Фейсбук, например, не получават обидни лични съобщения, въпреки че техните организации и професионални дейности са цел на агресивна реторика в медийни публикации и в дискуссионни форуми. „Дълги години нямах профилна снимка във Фейсбук. Когато сложих снимка, я взеха и я качиха в скинарски сайт с коментар: „Търси се жив или мъртъв“, разказва активист за опита си с промяната на онлайн статуса си.

Пътят напред: как да се говори за насилието, основано на пола, начини и стратегии за превенция, препоръки

Попитани за идеи за противодействие на онлайн насилието, основано на пола, много от анкетираните изразяват песимизъм и определят проблема като *causa perdata*. С малки изключения, респондентите не вярват, че в интернет е възможно да се постигне разумен диалог между активистите за правата на жените и ЛГБТИ хората, от една страна, и техните опоненти, от друга. Всъщност и двете страни се обвиняват взаимно, че са прекалено крайни, закостенели и безчувствени към мнението на опонента. В същото време всяка страна се чувства застрашена от другата.

„Не вярвам в дебата на всяка цена. Нещата от страна на противниците са толкова крайни и толкова ирационални, има и обиди чрез думи или действия. Има толкова много погрешни представи за ролята на жените. Разговорите с такива хора са загуба на време и енергия“, казва либерално настроена жена с неприкрито раздражение. Консервативно настроен мъж също не е склонен към разумен диалог с феминистки и ЛБТИ активисти. Като предизвикателно използва обиден език, той заявява: „Консервативно мислещите хора са уморени, защото либерастите са толкова охранени с власт вече. Всяка следваща политическа промяна е вляво и ние сме принудени да приемаме все повече и повече: първо педалите, после гей бракове, след това транссексуалните, след това транссексуалните деца.“ Вместо това той иска референдуми за правата на ЛГБТИ хората, тъй като смята, че либералите влияят на политически решения, които широката общественост не подкрепя.

На фона на сблъсъка между прогресивни и консервативни позиции, изследването все пак води до няколко препоръки по отношение на превенцията на насилието, основано на пола, и подкрепата за политики по проблема с помощта на интернет комуникацията. Подбран списък от препоръки, предложени от респонденти и заинтересовани страни, включва:

- **Послания и дискурсивни подходи:**

- Говорене за насилието, основано на пола, в по-широк контекст с акцент върху насилието („Има прекалено голям акцент върху насилието над жени. Фокусирането върху насилието като цяло би улеснило нещата“);

- Избягване на обобщения („Когато се говори за насилие на полова основа, се говори като за иманентна характеристика на мъжете. Това вбесява мъжете, които наистина не са насилници. А то е въпрос на конструкция. Никой не се ражда като насилник. Трябва да се говори за конструиране на насилието“);

- Използване на популярен и предизвикващ емоции език („Ние не използваме правилните инструменти. Те разчитат на емоции, докато ние разчитаме на рационалност. Няма начин да спечелим по този начин.“ „За съжаление, експертното говорене не печели по тези теми. Хората не мислят рационално, когато са водени от страхове“);

- Разказване на лични истории, базирани на факти („Истинската история е силно послание. А те са навсякъде около нас. Ако една от четири жени е обект на домашно насилие, една от тях е сексуално малтретирана. Хората се влияят от честни истории и личен опит“);

- Създаване на образователни кампании и кампании за повишаване на осведомеността, насочени към „хората по средата“ („с уважение и разбиране към тези, които не са запознати с проблемите“);

- Позоваване на активизма за правата на човека като положителна национална черта, а не като нещо антибългарско;

- Изграждане на алтернативни дискурси онлайн („не да отговаряме на нечия реторика, а да създадем нови послания“).

- **Канали и инструменти:**

- Активност в каналите, използвани от младите хора („Фейсбук вече не е модерен, младите са в Инстаграм, в Ютуб“);

- По-добро използване на визуални формати (снимки, кратки образователни видеоклипове, мемове).

- **Инфраструктура:**

- Внедряване на онлайн система за незабавни сигнали при случаи на онлайн насилие на полова основа („Подобна система би могла да бъде общоевропейска със секции и езици за всички държави. И алгоритъмът да

може да показва какво се случва, колко души подават сигнал. Подобна платформа трябва да е популярна и лесна за ползване. И ако се изгради, ще може да се сравняват данни. Трябва да бъде изключително лесно и да се прикрепи към всички държавни институции [които имат отношение към проблема]“).

- **Взаимопомощ:**

- Поддържане на безопасни места в интернет за хора, пострадали от насилие на полова основа. Подобни затворени групи могат да дават правна помощ, психологически консултации и емоционална подкрепа („Много е важно да знаеш, че не си сама... Тази група ми спаси живота“ – разказва респондентка за опита си в подобна група).

- Солидарна обществена подкрепа за хора, които са обект на онлайн насилие, основано на пола, и публично излагане на насилника (ако е възможно и подходящо) – подобна тактика се оказва ефективна в случаите на онлайн тормоз на популярни експерти и активисти.

- **Модерация и саморегулация:**

- Подобряване на модерирването на съдържанието от новинарски сайтове и социални медии („Фейсбук има нужда от по-добро администриране на български език. От модератори, които са запознати с контекста“);

- Насърчаване на саморегулацията и модерирването на онлайн съдържание с помощта на крайните потребители.

Този списък с предложения обобщава нуждите на активисти и жертви на онлайн злоупотреби въз основа на техните собствени разсъждения. Разбира се, представените идеи се нуждаят от допълнителни прецизации по отношение на съответните практически, етични и правни аспекти. Внимателно трябва да се вземат предвид мерките за защита на неприкосновеността на личния живот, регулаторните рамки, както и уязвимостта и безопасността на хората и социалните групи, засегнати от насилие, основано на пола. Видимостта чрез споделянето на лични истории, например, може да има както оздравителен и овластяващ ефект върху пострадалите, така и да засили травмите и болката им. Всички възможни рискове трябва да бъдат сериозно обсъдени.

Преди всичко обаче, от първостепенно значение е да се реформира законът, така че да се гарантира наказателно преследване на насилието, основано на пола, включително в онлайн средата. Експертите предлагат изменения в Наказателния кодекс, както и междусекторни промени в други нормативни актове, свързани с проблематиката.

Също така има нужда от обстойни и надеждни данни и статистика за размерите на насилието, основано на пола, в страната. Понастоящем само отделни НПО предоставят данни въз основа на своята теренна работа и проектни проучвания. Макар и ориентировъчни, тези данни предоставят само частична информация за общата картина. Това възпрепятства адекватното разработване на политики.

Заклучение

Преобръщането на антиджендър нагласите чрез използване на информационни и комуникационни инструменти е предизвикателно и проблематично. Средствата за създаване на омраза и насилие са твърде мощни и усилията на активисти, неправителствени организации, експерти и журналисти са постоянно атакувани.

„Те ни наблюдават и профилират“, казват защитниците на правата на човека за своите ултраконсервативни противници. Това е като игра на шах и всеки ход трябва да бъде част от сложна стратегия. Ако активистите заявят, че най-важно е образованието в толерантност, техните „врагове“ знаят, че трябва да затворят достъпа на правозащитни НПО до училищната система. Или когато на термина „джендър“ се приписват подвеждащи и отрицателни конотации, експертите започват да се питат дали да продължават да го използват. Някои НПО, които имат в имената си думата „джендър“, вече са преименуваха, след като бяха изправени пред политически натиск и блокиране на проекти. От дебатите за Истанбулската конвенция насетне гражданските активисти срещу насилието, основано на пола, са претоварени с това да защитават както своите целеви групи, така и себе си. В ситуация на свиване на пространството за разработване на политики и дори за осъществяване на основни дейности, гражданският сектор е изложен на риск от автоцензура. Думата „джендър“ и информация за небинарните полови идентичности се премахват от публични презентации и доклади.

В хода на изследването членове на нашия екип също бяха изложени на подобен натиск в други свои начинания. Вярваме, че избягването на проблемите няма да помогне. Както някои от респондентите заявяват, „ако се откажем от думата „джендър“, това би довело до разрыв в езика ни“, „не трябва да бягаме от термини, които са част от изследователската ни работа“.

От своя страна, държавните институции се съобразяват с общественото мнение и предприемат мерки с цел да не предизвикват неблагоприятни реакции. Това допълнително възпрепятства разработването на политики срещу насилието, основано на пола. Налице е и широко недоверие към способността на държавните органи да осигурят адекватна защита в случаите на онлайн насилие. Оказва се, че хората рядко знаят с кой орган или институция да се свържат в случаите на онлайн насилие. Освен това самите

публични институции са податливи на онлайн практики на насилие и сексуален тормоз, основани на пола, както показва нашето изследване.

Тогава, какво да кажем за интернет – трябва ли да се откажем от него като канал за диалог и инструмент за промяна на нагласите относно правата, свързани с пола? Според резултатите от изследването, най-важната работа трябва да се свърши офлайн. В общуването лице в лице. Застъпничество, създаване на съюзници, активизъм „отдолу“, предоставяне на подкрепа на жертвите на насилие, образование, развенчаване на предразсъдъци – за всичко това интернет може да бъде спомагателен инструмент, но не и единствен. Нашите респонденти разказват многобройни истории за това как агресивни лица се държат по един начин в мрежата и по друг, когато срещнат „мишената“ си на живо. „Човек в интернет заплаши да ми счупи главата – страхотна вербална агресия, но когато го срещнах, беше като котенце“, казва ЛГБТИ активист. А друг интервюиран обобщава: „Общуването на живо прави хората по-хуманни. Така е.“

И накрая, ако трябва да очертаем най-големия риск, установен от нашето изследване, трябва да кажем, че това е омаловажаването на проблема с онлайн насилието, основано на пола. Както илюстрира анализът, антиджендър реториката в публичния дискурс като цяло отваря пространство за намалена чувствителност към насилието, основано на пола, в онлайн културата. Вероятността практиките на злоупотреба да се приемат като нещо нормално, като банална част от дигиталното ежедневие, е налице. Смятаме, че това състояние на нещата се нуждае от промяна. Това означава, че ако „интернет е просто инструмент“, както многократно посочват нашите респонденти, може би трябва да поставим въпроса „Кой контролира този инструмент?“. Изследването показва, че макар и разнообразна, онлайн средата не е „неутрална“. Интернет не засяга и не овластява равномерно различните групи. Едно от най-скорошните притеснения е свързано с факта, че по време на настоящата ситуация на физическа изолация заради COVID-19, когато дигиталните дейности и използването на информационни и комуникационни инструменти са още по-интензивни, практиките на домашно насилие и насилие, основани на пола, ескалират³¹, а социалните неравенства в достъпа до цифрови инструменти стават по-очевидни³². Колкото и спекулативни да са корелациите, те подкрепят заключението, че изграждането на по-феминистка интернет среда изисква не само интерсекционални културни и законодателни реформи, но и феминистки изследователски дневен ред, който активно да поставя под въпрос и да анализира контекстите на достъп до интернет технологиите.

---

³¹ Todorov, S. (2020). Bulgaria Charity Warns Domestic Violence Worsening in Pandemic. *Balkan Insight*. balkaninsight.com/2020/05/28/bulgaria-charity-warns-domestic-violence-worsening-in-pandemic/?fbclid=IwAR1mTdDFMu3Ynomh0CJPz0ISn2_2_-Vfop5yx607SKEtEwHVi5VspSX4k-U#gsc.tab=0

³² Спасов. О. (2020). Не е особена новост да чуваме пророчества за смъртта на вестниците. *Маргиналия*. www.marginalia.bg/aktsent/47228/

ЗА ФОНДАЦИЯ "БЛУЛИНК"

БлуЛинк е утвърдена организация с идеална цел да развива капацитета на прогресивното гражданско общество и да подпомага демокрацията, природосъобразното устойчиво развитие и прилагането на ценностите на обединена Европа. БлуЛинк реализира целта си, като насърчава стратегическото ползване на Интернет, общественополезна журналистика, изследвания и застъпничество за политиките, които ги формират.

БлуЛинк е регистрирана в България като фондация в обществена полза, която работи в следните ключови области на действие:

- независим обмен на информация, електронни инструменти и мрежово общуване на активни граждански групи и организации;
- подобряване на участието на гражданите и техните организации при вземането на решения и достъпа им до информация и правосъдие;
- укрепване и практикуване на професионална журналистика в обществен интерес в България и централноевропейския регион; и
- изследвания, анализ и застъпничество за политики, съответстващи на мисията на фондацията, включително защита на свободата на словото в Интернет.

От 2000 г. фондацията е член на глобалната Асоциация за прогресивни комуникации (arc.org). През 2003 – 2010 г. БлуЛинк поддържа портал за стратегически обмен на информация по темите на правата на жените, малцинствата и младежите.

КОНТАКТИ

Фондация "БлуЛинк"

бул. "Сливница" 257, ет. 3, 1202 София
+359 888 704 661
office@bluelink.net

www.bluelink.net

Този изследователски доклад е изготвен като част от проект „След бурята – как да възстановим политическия диалог и подкрепящия дискурс срещу онлайн насилието, основано на пола, в България“. Той е част от проект “Мрежа за феминистки изследвания на Интернет” на Асоциацията за прогресивни комуникации (АРС), с подкрепата на Международния център за изследване на развитието (IDRC), Отава, Канада. Мненията, изразени в този документ, не отразяват официалното становище на IDRC или на Управляващия борд.

